

Kitelepített „kémek”

1951 tavaszán a kommunista rezsim nagyszabású akcióba kezdett Budapest területén, amelynek következtében több ezer család vesztette el otthonát, és vált földönfutóvá. A kitelepítésekről rendelkező véghatározatok kézbesítése után sokszor csak néhány óra állt az érintettek rendelkezésére ahhoz, hogy összepakolják néhány kilónyi személyes holmijukat, és elhagyják otthonukat. De nem pusztán lakásukat kellett átadniuk a hatóságnak, hanem a fővárosból való kitiltásuk következtében el kellett hagyniuk azt a helyet, ahol eddig biztosították megélhetésüket, és életük újonnan kijelölt helyszínén általában erre vajmi kevés esélyük volt. A kilakoltatások elsősorban az 1945 előtti korszak gazdasági/politikai elitjét érintették, aminek következtében igazán értékes ingatlanokat sikerült a hatalomnak megkaparintania és saját emberei között szétosztania. A budapesti kitelepítések – részben éppen azért, mert jó néhány nemzetközileg is ismert és számon tartott családot is érintett – felkeltették a nyugati világ figyelmét. Sokan igyekeztek összegyűjteni az áldozatok nevét és címét, hogy a kint élő hozzátartozók is értesüljenek a borzalmakról, és hogy segíthessenek rajtuk. A tanulmányomban néhány olyan kitelepített személy sorsával ismertetem meg az olvasót, akik külföldi kapcsolatokkal rendelkezve maguk is hozzájárultak ahhoz, hogy nemzetközi visszhangot kapjanak a meghurcoltatások. **1**

Számos forrás igazolja, hogy a Budapesten dolgozó diplomaták igyekeztek tájékozódni az ügyről, és nem pusztán jelentéseikben foglalkoztak a tömeges kiköltöztetésekkel, hanem csomagok küldésével is próbáltak segíteni a kitaszítottakon. A brit követséggel kapcsolatban álló magyar állampolgárok közül is többeket eltávolítottak a fővárosból. **2** A Sipos Irén angol követségi alkalmazott ellen megfogalmazott őrizetbe vételi javaslat szerint letartóztatásának egyik fő indoka az volt, hogy a levéllenőrzés során lefoglalt küldemények egyértelműen bizonyították: kapcsolatot tartott fent a korábban említett kitelepítettekkel. **3** A kémkedés vádja miatt elítélt asszony kihallgatási anyagában újra és újra előkerült a kitelepítésekkel kapcsolatos információk átadásának kérdése. A kitelepítettek „levélben közölték velem életkörülményeiket, munkakörülményeiket és saját egyéni gondjaikat” **4** – olvashatjuk vallomásában, és ezekről beszámolt feletteseinek is. Az angol diplomaták megbízták azzal, hogy küldjön csomagokat a rászorulóknak, és további információt is vártak tőle a kitelepítettek helyzetéről. **5** Vajon miért tulajdonított az Államvédelmi Hatóság ekkora jelentőséget annak, hogy a nyugati hatalmak értesüléseket szereznek a deportáltak helyzetéről? Tudjuk, hogy külföldről is igyekeztek segélycsomagokat eljuttatni a Kelet-Magyarországra kényszerített családoknak, hogy máig ismeretlen csatornákon keresztül juttattak ki névsorokat az érintettek címeivel, és ezeknek köszönhetően sok csomag célhoz is ért. **6** Ez a nemzetközi összefogás rivaldafénybe állította az emberi jogok eme újabb sárba tiprását, pedig a kommunista hatalom igyekezett az ilyen jellegű cselekményeit ideológiai érvekkel alátámasztani, és saját szája íze szerint tálalni a közvéleménynek. A kitelepítések esetében azonban nehéz volt a jól bevált ellenségképpel magyarázni a történéseket, hiszen közel tizenötezer embert érintett az akció, köztük gyerekeket és időseket, vagyis ebben az esetben az elhallgatás lett volna számukra célravezető. A hírek mégis szivárogtak, a nyugati sajtó és közvélemény jól értesült volt. Egy emigráns katonatiszt, Radnóczy Antal, visszaemlékezéseiben így ír erről: „Az erre [a kitelepítésekre] vonatkozó adatokat a volt 2. vkf. osztály defenzív alosztályának rejtjelfejtő részlege szolgáltatta. [...] Huszonnégy óras szolgálatban hallgatták le a belügyminisztériumi és katonai rádióadásokat. Így szerzett tudomást az ENSZ és a világsajtó a deportálásokról. Tiltakozások özöne indult meg, és a kommunisták nem csak a kitelepítéseket kényszerültek leállítani, hanem megengedték, hogy a deportáltak visszatérjenek lakhelyükre. Ide tartozik, hogy a mezőgazdasági munkára kényszerített, többnyire idős emberekkel és családtagjaikkal a parasztság nagyon emberségesen bánt. A rezsim nem érte el politikai célját, a felszámolt

*polgári társadalom egykori vezető rétegének meggyűlöltetését.*⁷ A magam részéről semmiképpen nem tulajdonítanék a tiltakozásoknak ekkora jelentőséget, hiszen a kitelepítési határozatok megszüntetéséhez Sztálin halálára is szükség volt, ráadásul egyáltalán nem beszélhetünk arról, hogy a deportáltak visszatérhettek volna lakhelyeikre. Lakásaik már foglaltak voltak, sokukra pedig még a kényszerkitelepítés megszüntetése után is vonatkozott a Budapest területéről való kitiltás. Annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy a kommunista rezsim nem örült a túlzott figyelemnek. Ezért történhetett meg az is, hogy egy 1953-ban lefolytatott kémkedési persorozat anyagai között szembetűnő gyakorisággal foglalkoznak a kihallgatást végző államvédelmi tisztek a kitelepítettek szerepével. Nagy gondot fordítottak a nyomozás során arra, hogy megtudják, milyen adatokat szereztek meg a nyugati hírszerző szolgáltatók ügynökei a deportálásokról, és kik voltak azok a kitelepítettek, akik segítették őket a tájékozódásban. Jelen tanulmányban a Tószeghy Tamás és társai ellen megindított eljárás erre vonatkozó összefüggéseit ismertetem, bemutatva az érintett kitelepítettek egyéni sorsát.

Mielőtt a szorosan vett témára térek, röviden vázolom az ügy hátterét. 1952. december 24-én az ÁVH elhurcolta lakásáról a Tószeghy-Freund család leszármazottját, Hatvany Lili fiát, Tószeghy Tamást.⁸ Története szorosan kapcsolódott a francia katonai attasé helyettese, Jean Christian Paillet elleni nyomozáshoz, amelynek során már december elején elítélték Csáky Mihálynét és kilenc társát kémkedésért.⁹ Paillet 1949. december 25-én érkezett Magyarországra, és a budapesti Military Permit Office (Katonai Engedélyek Hivatala, KEH), vagy ahogy a magyar államvédelmi szerv nevezte: a Trizónia Hivatal vezetője lett.¹⁰ A hivatal feladata volt a megszállás alatt álló Németország nyugati övezetébe megadni a beutazási engedélyt.¹¹ Egész Európában jelen volt, irányítását a Németország amerikai övezetében működő Central Transport Board látta el. Fő profilja a magyar államvédelem feltételezése szerint a hírszerzés volt.¹² Ebből adódóan a Trizónia Hivatal tisztségviselőit is állandó megfigyelés alatt tartotta a magyar kémelhárítás. Paillet-re állított ügynökök jelentéseiből tudhatjuk, hogy az 1951 tavaszán megindult kitelepítések fokozott figyelmet kaptak a franciák részéről is. Az U 12. fedőnévvel ellátott ügynök jelentéseiben beszámolt arról, hogy Paillet szerint a magyar kormány ezzel és ehhez hasonló intézkedésekkel akarja felszámolni a régi középosztályt. Ezek az akciók kevésbé látványosak, mint a kivégzések, de az eredményük ugyanaz, hiszen a kitelepített emberek többsége idős, akik nem fogják túlélni az első telet sem.¹³ A következő bekezdést olvasva egyáltalán nem tűnik túlzásnak a kiemelt figyelem: *„Paillet ugyanakkor kijelentette, hogy ő úgy hallotta, hogy folytatódnak a kitelepítések. Paillet-nél állandóan visszatérő kérdés, hogy miért történnek a kitelepítések. A kitelepítések okán rágódik állandóan.”*¹⁴ Nem tartotta elégséges magyarázatnak a lakáshiányt vagy az élelmiszer-ellátás nehézségeit, sokkal átfogóbb és nagyobb szabású célt sejtett a rendelet mögött: *„A kitelepítettek helyébe tíz éven belül egy új középosztály fog kialakulni, mint Moszkvában. Az új intelligenciából, párteemberekből új burzsoázia lesz.”*¹⁵ Paillet jól látta a helyzetet, és okkal vonhatott párhuzamot a szovjet minta és a Magyarországon történő események között, hiszen közvetlenül a háború után a moszkvai francia nagykövetségen szolgált, mint az ottani katonai attasé szárnysegéde.¹⁶

Tószeghy Tamás széles külföldi ismeretségi körrel rendelkezett, a budapesti diplomaták közül többel is szoros kapcsolatot tartott fent. Tanulmányait európai nagyvárosokban végezte, megfordult Angliában, majd hosszabb ideig Németországban élt. 1938-ban került Párizsba, francia katonaként szolgált a háború alatt. 1946-ban érkezett vissza angol származású feleségével Magyarországra, ahol az egyik családi cégnél, a Badacsonyi Bazaltbányáknál kezdett dolgozni. 1948 elején a bányát államosították, Tószeghyék Budapestre kerültek, és megélhetésüket egyéb forrásból voltak kénytelenek fedezni. Tószeghy Tamás jól beszélt angolul, franciául és németül, így kézenfekvő lehetőségként adódott a nyelvoktatás. Több külföldi diplomatával teremtett kapcsolatot, akikkel a nyelvórákon kívül is társasági viszonyba került. Ráadásul Tószeghy feleségét is gyermekkori ismeretség fűzte több külföldi hivatalnok feleségéhez, így többszörösen is adott volt a lehetőség a kémkedés vádjának felépítéséhez. Paillet-vel, a Trizónia Hivatal

vezetőjével is nyelvoktatás kapcsán ismerkedett meg. Német nyelvre tanította a francia katonai attasé helyettesét 1951 decemberétől, majd egyre szorosabb személyes kapcsolat alakult ki közöttük, így Tószeghy 1952. augusztus 25-től tisztségviselő lett a Trizónia Hivatalban.¹⁷ Vallomásaiban azt állítja, hogy már 1952 tavaszától kérdezgette Paillet a magyar viszonyokról, de csak nyár elején kérte fel kémkedésre. Az aláíratott vizsgálati anyagok szerint Tószeghy vállalkozott erre, és megígérte, hogy az ország különböző vidékein tartózkodó ismerőseitől igyekszik konkrét adatokat szerezni katonai mozgásokról, a civil lakosság életkörülményeiről. Ennek a tanulmánynak nem célja, hogy megállapítsa valóban szó volt-e kémkedésről, vagy csupán koncepción alapult-e az egész vád – ez mindenképpen további kutatásokat igényel. Tószeghy vidéki ismerősei között azonban szép számmal akadtak olyanok, akik kényszerlakhelyükön kitelepítettként tengették mindennapjaikat, és nem egészen úgy kerültek vissza a fővárosba, ahogy szerettek volna.

Tószeghy Tamás kitelepítésben élő rokonai, barátai, ismerősei

Tószeghy Richárd

Elsőként a nagybácsi, Tószeghy Richárd történetét¹⁸ mutatom be. Paillet elődje Paul Marty százados volt, akinek hivatali ideje alatt már kapcsolat alakult ki a Tószeghy család és a háromhatalmi hírszerző szerv között. Tószeghy Tamás nagybátyja, Tószeghy-Freund Richárd ugyanis kapcsolatban állt Martyval, több ízben találkoztak, és erről a magyar kémelhárító szervek tudomással bírtak.¹⁹ Tószeghy-Freund Richárd 1886. január 10-én született Budapesten. A zürichi műegyetemen szerzett gépészmérnöki diplomát 1907-ben, és szakmai gyakorlatát német és osztrák vállalatok alkalmazásában szerezte. 1914-ben tért vissza Magyarországra, ahol a családi bazaltbányánál dolgozott az államosításig.²⁰ Hat nyelven beszélt, így a bánya elvétele után fordításokból tartotta el családját. 1948 folyamán ismerkedett meg Martyval, akivel baráti viszonyba került.²¹ Ismeretségük kifejezetten személyes volt, nem utal semmi arra, hogy Tószeghy Richárd adatgyűjtésre vonatkozó feladatot kapott volna a francia tiszttól. Öt évvel később azonban az ÁVH államellenes cselekményként értékelte találkozásait, és igyekezett kideríteni, milyen információkat szolgáltatott ki a volt bányatulajdonos. Ekkor azonban még nem érkezett el az ideje, hogy megvádolják kémkedéssel, előbb még túl kellett élnie egy kitelepítést.

Az 1951. június 21-ére datált és 22-én kézbesített 00835. számú véghatározat értelmében dr. Oberschall Viktor nyugalmazott miniszteri tanácsost és a vele egy háztartásban élő családját kitiltották Budapest területéről, és a Hajdú-Bihar megyei Sáp községet jelölték ki lakhelyüknek.²² A VIII. kerületi lakásban a 82 éves aggastyánnal együtt lakott lánya, Edith, és annak férje, Tószeghy-Freund Richárd. Az Oberschall és a Tószeghy család több tagja is nyugati országokban élt már ekkor, velük folyamatosan leveleztek az érintettek. Ez súlyosbító körülménynek számított, a kitelepítési kérdőíven részletesen felsorolták a legközelebbi külföldi rokonok tartózkodási helyét.²³ Ifj. Oberschall Viktor 1950-ig Svájcban, majd az Amerikai Egyesült Államokban élt, testvére, Oberschall Magda művészettörténész pedig egy olaszországi tanulmányút után Amerikába vándorolt, és 1948-tól az Egyesült Államokban élt.²⁴ Tószeghy Richárd lánya, Marianna 1949-ben hagyta el Magyarországot, és telepedett le az USA-ban. Tószeghy Richárd a véghatározat kézhezvétele után azonnal megfogalmazta panaszát, amelyben kérte a kitelepítési határozat hatálytalánítását.²⁵ Hivatkozott egyrészt apósa egészségi állapotára, aki rokkant volt, jobb lába hiányzott, és folyamatos gyógykezelés alatt állt, valamint saját munkájára. Tószeghy Richárd ekkor szerződéses munkaviszonyban állt az Akadémiai Kiadóval, ahol egy készülő orosz–magyar, magyar–oroszműszaki szótár gépészeti anyagának a szerkesztésével bízták meg.²⁶ Panaszát azonban válaszra sem méltatták, és 1951. június 23-án mindhármukat bevonagírozták és Sápra költöztették.

Az elszállításukat megelőző napon rengeteg barát, ismerős sietett a segítségükre, és pakolt, dobozolt, mentette a menthetőt. A jelentősebb értékek nagyobb részét már

korábban, számítva a kitelepítésre, elmenekítették a Nemzeti Múzeumba, illetve barátok otthonába. Kora hajnalban érkezett értük a teherautó, és a Magdolnavárosi pályaudvar – ma Angyalföld – egy félreeső vágányán álló szerelvényhez szállították őket. Kegyetlen hőség volt, de a célállomásra érkezést megelőzően nem hagyhatták el a vonatot. Másnap hajnali négy óra tájban futott be a szerelvény Sápra. Tószeghy Richárd visszaemlékezésében azt állítja, hogy Sápon harminchárom kuláknak minősített családnál szállásolták el az oda telepített több mint kétszáz deportáltat. Ez azt jelenti, hogy családonként hat-hét embert kellett befogadniuk. Tószeghy Richárd apósával és feleségével Ispány Lajos kétszobás házába került, ahol a háziak szívességéből a tisztaszobát vehették birtokba. A jobb körülményekhez szokott családnak így is nehéz volt alkalmazkodni a komfort nélküli élethez. Bár a faluban már kiépült az elektromos hálózat, a kuláknak bélyegzett lakosok házaiba nem vezette be a villanyt a kommunista vezetés. Se csatorna, se villany, és éppen csak akkora hely, hogy a díványon és a földre terített matracon végignyúlhattak éjszaka. Vitathatatlan, hogy ennél sokkal rosszabb helyzetbe is kerültek Budapestről száműzött családok – nem is beszélve a hortobágyi juhistaállókban tengődőkről –, de egy ötszobás polgári lakás után nem csoda, ha nehezen élhetőnek találták a feltételeket. A szoba fűtése sem volt megoldott, ugyanis a fűtésrendszer nem volt kéményre kötve, így féltő volt, hogy a tél beköszöntével szállásuk lakhatatlanná válik.

Egy barátjuk segítségével azonban sikerült jobb körülmények közé költözniük. A Mátra lábánál található Fajzat-pusztán állt egy kúria, amely Tószeghy Richárd régi barátjáié volt, de oda már hét budapesti családot költöztetett az ÁVH, így Tószeghyék nem mehettek oda. A régi barát ennek ellenére mindent megtett, hogy a közelben megfelelő szállást kerítsen a családnak. Egy kádár özvegyénél, Dutka Józsefnél találtak menedéket, aki 1951. augusztus 4-én kelt nyilatkozatában vállalta, hogy befogadja a kitoloncoltakat gyöngyöstarjáni otthonába, és gondoskodik szerény eltartásukról.²⁷ Ennek köszönhetően Oberschall Viktor 1951. augusztus 21-én fogalmazott kérelme kedvező elbírálásban részesült. Hivatalosan volt arra lehetőség, hogy a deportált családok új lakhelyre kérjék magukat, de az engedélyt ritkán adta meg a Belügyminisztérium, és minden elutasított kérelem után teljesen előlről kellett kezdeni a kérelmezési eljárást. Oberschall Vikornak és hozzátartozóinak azonban ezúttal szerencséje volt. Mivel Gyöngyöstarján is kitelepítési célpont volt, a hatóság 1951. szeptember 13-án engedélyezte az áttelepülést, de hangsúlyozták, hogy „*az új lakhelyük is kényszertartózkodási helynek tekintendő*”.²⁸

Másfél évig „élvezte” Tószeghy-Freund Richárd a gyöngyöstarjáni kényszerlakhelyet. 1953. február 26-ára elérkezett a Tószeghy Tamás ellen folytatott nyomozás abba a stádiumba, hogy a már letartóztatott 12 személy után a kitelepített nagybácsinak is elrendeljék őrizetbe vételét, aki saját jogon is szolgáltatott indokot a kémkedés vádjára.²⁹ Március 14-én kezdték meg a kihallgatását. Feltárta külföldi ismeretségeit, elismerte, hogy tartotta a kapcsolatot unokaöccsével, de tagadta, hogy információkat szolgáltatott volna ki idegen országok ügynökeinek. Komoly terhelő vallomást nem is tudtak aláíratni vele.³⁰ 1953. március 23-án Martyval fennálló kapcsolatáról faggatták, hogy terhelő vallomást csikarjanak ki belőle. Kétszer is belekezdték kihallgatásába, de egyre csak azt hajtogatta, hogy nem állt semmiféle kémkapcsolatban Martyval.³¹ Visszaemlékezésében úgy számol be a kihallgatásokról, hogy vizsgálatistjét nem érdekelte más külföldi kapcsolata, csak a volt francia katonai attasé helyettesével fennálló viszonya. Tószeghy Richárd ráébredt arra, hogy hiába tagadja a kémkedés vádját, ettől már nem szabadulhat, ezért végül vallomást tett: „*Előadni kívánom, hogy valóban adtam kémadatokat Martynak. Ezeket a kémadatokat olyanképpen adtam, hogy Martyval barátilag beszélgettem az irodalomról, a párizsi életről, a francia viszonyokról, és beszélgetés közben közöltem Martyval olyan adatokat, ami kimeríti a kémadat fogalmát.*”³² Körültekintően megfogalmazott beismerése egyértelművé teszi, hogy tényleg csak baráti kapcsolatban álltak egymással. Kihallgatóinak azonban ez bőven elég volt a bűncselekmény dokumentálásához. A vád mindössze azon alapult, hogy Marty századosnak említést tett a fából készült vasúti talpfák betonelemekkel való pótlásáról,

amelyet szakemberként nem tartott jó megoldásnak, valamint beszélt a badacsonyi kőbányában alkalmazott munkások fizetéséről. *„Kimutatást készített a főbb közszükségleti cikkek munkaidőben kifejezett áráiról szembeállítva azt az 1938-as Magyarországi [sic!] árakkal. Ezt a kimutatást Marty igen nagy érdeklődéssel tanulmányozta, és mint igen értékes anyagot tartotta meg.”*³³ A kitelepítés idején több levelet váltott Tószeghy Tamással, akiről tudta, hogy a Trizónia Hivatal munkatársa. Személyes hangvétellő leveleikben természetesen elhangzott néhány mondat az életkörülményeikről is, arról, hogy az élelmiszer-ellátás rendkívül rossz, alapvető szükségleteiket is csak nehézkesen tudják kielégíteni, a gyöngyösi piacra pedig kitelepített nem mehet el. A legterhelőbb információ az volt, hogy állítólag említést tett Gyöngyös környékén található ipari üzemekről. Tószeghy Richárd kihallgatói megpróbálták többször is áldozatuk szájába adni, hogy egy hadianyaggyár létezéséről számolt be unokaöccsének, de ezt mindvégig tagadta, csak annyit ismert el, hogy ipari létesítményeket említett. Konkrét építkezésekről nem tettek említést, valószínűleg a Mátravidéki Erőmű helyreállítási munkálatairól lehetett köztük szó. Tószeghy Richárd perét leválasztották a Tószeghy Tamás ellen indított eljárásról, és külön perben ítélték el két társával, Jánossy Árpáddal (akit csak névről ismert) és annak feleségével (akivel életében egyszer találkozott egy közös ismerősnél) együtt. 1953. május 27-én volt az elsőfokú eljárás, amelyben nyolc év börtönbüntetést kapott.³⁴ Másodfokon az ítéletet hatévi szabadságvesztésre enyhítették 1953. szeptember 29-én.³⁵ Büntetésének több mint a felét kitöltötte; 1956. július 5-én a felülvizsgálatok keretében kegyelemre javasolták. Indoklasként a következő bekezdést olvashatjuk: *„Az általa kiszolgáltatott adatok rendkívül általános jellegűek. Ezért az ország gazdasági helyzetére vonatkozóan azok kiadása nem jelentett veszélyt. Előrehaladott kora következtében egészségi állapota gyenge. A börtönben kutató mérnökként dolgozik.”*³⁶

Tószeghy Tamás gyermekének keresztapja, Mihályi István

A fő perben, vagyis a Tószeghy Tamás és társai ellen lefolytatott eljárásban a tizenkét meghurcolt áldozat közül csak a harmadrendű vádlott, Mihályi István volt kitelepített. 1901-ben született, édesapja katona volt. Maga is e mellett a hivatás mellett döntött, és a Ludovika Akadémia elvégzése után huszártisztként teljesített szolgálatot, a második világháború végére alezredesi rangot ért el. Állítólag részt vett a berlini olimpián, mint lovasspólós. Végigharcolta a második világháborút, majd 1945 márciusában a magyar határon feloszlatta ezredét, mivel nem volt hajlandó Németország irányába tovább hátrálni. Saját maga erről így számolt be: *„1945. márciusban az alám rendelt csapatot feloszlattam, hogy a további veszteséget elkerüljem, és ne vigyem ki alárendeltjeimet Németországba, azon veszéllyel számolva, hogy mivel a kitelepülési parancsot nem teljesítettem, egy beígért német ellentámadás sikere esetén felkoncolnak.”*³⁷ Ezután önként feladta magát a szovjeteknek, igazolták, és visszatérhetett Budapestre. A tanúvallomások szerint továbbra is tartotta a kapcsolatot Nyugatra távozott és itthon maradt tisztársaival. Kihallgatói erre hivatkozva megpróbálták a szájába adni, hogy szervezkedett a kommunista hatalom megdöntésére, de Mihályi ezt végig tagadta. Szervezkedés helyett adományokat gyűjtött, és igyekezett azokat eljuttatni nehéz körülmények között élő családokhoz, meghalt katonák özvegyeihez. Eközben Badacsonyan dolgozott régi barátai, Tószeghy Richárd és testvére kőbányájában. Itt ismerkedett meg Tószeghy Tamással, akivel szoros barátságot kötött, és kapcsolatukat rokon szálakkal is megerősítették: Mihályi István lett Tószeghy gyermekének a keresztapja. Az új rokonságon keresztül Mihályi is megismerkedett több francia tisztviselővel. Tószeghyék lakásán találkozott Lannürien katonai attaséval 1950 áprilisában.³⁸ Beszélgettek a huszár hadosztály működéséről, valamint a lovassportokról, és a vád szerint végül Lannürien felszólította Mihályit kémkedésre, amit a katonatiszt egyenesen visszautasított. A visszautasítás tényét a hatóság sem tudta megcáfolni, de maga az ajánlat már terhelő volt a tárgyalás során Mihályi számára.³⁹ Miközben adományokat gyűjtött és osztott szét, saját maga alkalmi munkából volt kénytelen megélni, hiszen a badacsonyi bánya államosítása után nem maradhatott korábbi munkahelyén. Tószeghy Tamás vallomásából kiderül, hogy egy ideig együtt

jártak az „értelmiségi munkaközvetítőbe, de ő ezt aztán feladta”.⁴⁰ Nem is talált képzettségének megfelelő állást, 1951 tavaszán a Jégértékesítő vállalatnál dolgozott, mint lóápoló segédmunkás.⁴¹

Mihályi 1951. június 26-án kapta meg kitelepítési határozatát, amely a vele egy háztartásban élő családtagjaira is vonatkozott. Édesanyja, Bolemann Margit, húga, Mihályi Margit, és öccse, Mihályi Győző, a román határhoz közeli Esztár településre voltak kénytelenek költözni.⁴² Harmadik testvére, Rozványi Györgyné külön háztartásban élt családjával, így őket elkerülte a kilakoltatás. A kiköltöztetésről szóló jelentés június 28-án arról számol be, hogy a „szállítás rendben megtörtént”.⁴³ Ingóságait barátoknál helyezték el, amiből később az egyik családnál kellemetlenség is adódott. Egy véletlen tüzeset következtében a hatóság katonai felszereléseket talált, amelyek Mihályi Istvánéi voltak. Házkutatások, kihallgatások kezdődtek, több ízben zaklatták Mihályit is, de szerencsére sikerült bizonyítania, hogy a talált tárgyak az övéi, így a barátoknak nem esett bántódásuk.⁴⁴ Hiába kérvényezték Szentésre való áttelepülésüket, a Belügyminisztérium nem engedélyezte azt. Kitelepítési anyagában sajnos nem követhető, hogyan kerültek Derecskére, de 1952-ben már itt éltek mindnyájan, és Mihályi István a Debrecen környéki építkezéseknél munkához is jutott. Dolgozott útépitéseknél és a debreceni hűtőház nagyszabású beruházásán is. Tószeghy Tamás háromszor meglátogatta Mihályit Debrecenben, és ez az egykori katonatiszt számára később végzetessé vált. 1952. december 31-én letartóztatták, és több hónapos kihallgatási procedúra vette kezdetét. Eleinte tagadta, hogy hírszerzésre vállalkozott volna, de az időközben kémkedés miatt kiutasított Lannüriennel való ismeretséget, a vele folytatott beszélgetést kénytelen volt elismerni, csakúgy, mint Tószeghy látogatásait. Kihallgatói kemény fizikai ráhatásokkal igyekeztek megtörni makacs ellenállását. Az 1953. január 7-én kelt kihallgatási tervben a következőket olvashatjuk: „Mihályi előző kihallgatásán hazug provokatív és szemtelen magatartást tanúsított, amiért azzal fenyegettem, hogy egész éjjel írnia kellett.”⁴⁵ Két nappal később még mindig tagad, ezért továbbra sem alhat, és folyamatosan írnia kell vallomásait, amikor éppen nem kihallgatáson van.⁴⁶ A kimerültség, a feltételezhető bántalmazás és a fenyegetés, hogy kitelepített és szükségét szenvedő édesanyjának is árthatnak, megtette a hatását. Bár azt végig tagadta, hogy egykori katonatársaival kapcsolatban állt volna, esetleg a külföldön megszerveződő Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének⁴⁷ tagjaként szervezkedett volna, azt beismerte, hogy Tószeghy felkérte őt kémkedésre, amit el is vállalt.⁴⁸ A kiszolgáltatók a Debrecen környéki csapatmozgásokról szóltak, az itt található laktanyákról és azok felszereltségéről. Nyilván egy alezredesi rangot elért katona képes ilyen megfigyeléseket tenni, ezekből következtetéseket levonni. Beszámolt a légtérben megfigyelhető szovjet katonai gépekről, valamint szovjet gépkocsikról, amelyeknek állítólag a rendszámát is megjegyezte. Sokat foglalkoztatta a kihallgatókat az is, hogy miket mondott Mihályi a kitelepítésekről, a kitelepített emberek sorsáról. Budapesten maradt testvérel folyamatosan levelezett, és rajta keresztül tartotta a kapcsolatot Tószeghyvel is. Mindennapi életükről természetesen beszámolt aggódó húgának, ezeket a későbbiek során kémadatoknak minősítettek, és Rozványi Györgynét is eljárás alá vonták. Mégsem tudták Mihályit megtörni annyira, amennyire szerették volna. 1953. március 4-én továbbadták anyagát az ügyészségnek, de még ekkor sem sikerült elismertetniük vele, hogy kapcsolatot tartott a magyar katonai emigrációval. Ekkor más eszközökhöz folyamodtak, egy fogdaügynököt állítottak rá. Az volt a feladata, hogy kiderítse, kikkel tartott kapcsolatot a Nyugaton maradt tisztársai közül.⁴⁹ Sajnos ezeknek az ügynöki jelentéseknek az anyaga nem került még elő, de az 1953. július 16-án és 21-én megtartott zárt hadbíróági tárgyaláson meghozott ítéletben csak a Tószeghynek végzett hírszerzés szerepel indoklásként. Hiába tagadott, és tartott ki makacs módon igaza mellett, az a kevés is, amit elismert, elég volt halálos ítéletéhez.⁵⁰ A fellebbezések után a Katonai Felsőbíróóság 1953. szeptember 8-án ült össze, és helybenhagyta Mihályi István halálos ítéletét, és további mellékbüntetésként lefokozását is elrendelte. 1954. március 9-én reggel hét órakor a Kozma utcai börtön udvarán felakasztották.⁵¹ Testvérét, Rozványi Györgynét ugyanabban a perben első fokon szintén halálra ítélték, de a fellebbezési tárgyaláson életfogytiglani börtönre mérsékeltek büntetését. A forradalom

alatt, 1956. november 1-jén kiszabadult a fegyintézetből, és 1957 tavaszán kérelmezte hátralevő büntetésének kegyelemből való elengedését. A katonai bíróság 1957. május 21-én a következő véleményt adta ki cselekményére vonatkozóan: „Nevezett családjával együtt népellenes cselekményt valósított meg. Mint a Horthy-rendszer földbirtokos osztály tagja, cselekményét a munkásosztály iránti gyűlöletből, népi demokráciánk iránti gyűlöletből követte el. Súlyos államellenes cselekménye után az eddig börtönben eltöltött büntetés cselekményével nem áll arányban, a bíróság kegyelemre nem javasolja.”⁵² Végül 1958. február 4-én a Népköztársaság Elnöki Tanácsa kegyelemből hatévi szabadságvesztésre mérsékelte büntetését.⁵³

Akik bíróság elé már nem kerültek

A szerteágazó történetben több kitelepített kapcsán is megindult a nyomozás, de szerencsájukra a végkifejletben már nem osztottak rájuk szerepet. Kapcsolatban álltak Tószeghy Tamással, tudták róla, hogy milyen körökben forog, és személyes beszélgetés vagy levelezés útján mondtak számára olyat, amit a kellő rosszindulat kémadatnak minősíthetett. Történetük egyéni, egymástól független, éppen ezért jó betekintést enged abba, milyen sokszínű volt a kitelepítettek sorsa, mégis mennyire hasonló problémák gyötörték őket.

Bóbiss-Selmeczy László

Külföldi diplomaták társaságában forgott Selmeczy László volt tüzérezredes is, aki 1945 után tovább szolgált a Honvédelmi Minisztérium kiképzési osztályán. A hajmáskéri lőtéren dolgozott oktatóként. Állítólag felmerült az is 1947 folyamán, hogy katonai attaséként külföldre helyezik.⁵⁴ Kinevezése azonban elmaradt, hamarosan nyugdíjazták. 1949-ben szülei XII. kerületi házába költözött feleségével, ahol kertészkedéssel kezdtek foglalkozni.⁵⁵ Virágot, zöldséget termesztett, 1951 elején több állami vállalattal is szerződésben állt, hivatkozott is erre, amikor megkapta a kilakoltatási végzést.⁵⁶ A szerződések másolatával igyekezett bizonyítani, hogy szállítási vállalatát teljesítenie kell, ez nem csak a saját, de a népgazdaság érdeke is. „A szállításra vállalt termény kb. 10 000 kg tök, amely igen nagy kiesést fog jelenteni Budapest élelmezésében.”⁵⁷ A Belügyminisztériumot azonban nem érdekelte, hogy esetleg virág és tök nélkül marad a főváros, családjával együtt kiköltöztették. Selmeczy kérelmére azonban kézzel ráírták, sőt be is keretezték az alábbi megjegyzést, hogy eléggé feltűnő legyen: „Tanács értesítendő a telekről!” Lehet, hogy mégsem vezett kárba a tök? Egy 1952. január 25-én kelt kérelemből kiderül, hogy a virágokra biztosan volt gondja az államnak. Selmeczy László Gyöngyöstarjánba való áttelepülési kérelmében leírja, hogy kitelepítése után a virágkertészetet a többnyire külföldről importált különleges virágtövek nagy részével együtt a Gyógynövénykutató Intézet vette át. Azok a tövek azonban, amelyek kutatási szempontból érdektelenek voltak, megmaradhattak Selmeczy tulajdonában.⁵⁸ Erre hivatkozva kéri, hogy Gyöngyöstarjánba költözhessen, ahol nagyobb lehetősége lenne a virágkertészkedést folytatni. Mivel befogadó nyilatkozatot nem csatolt a kérelemhez, a Belügyminisztérium elutasította azt.

A Selmeczy családot 1951. június 28-án költöztették ki XII. kerületi házukból. Selmeczy László nevére érkezett a véghatározat, de vonatkozott szüleire, két testvére, feleségére és sógorára is. Öccsének családja nem volt feltüntetve a dokumentumon, őket egy rokonhoz menekítették. Újfehértón volt kijelölve új otthonuk, innen írták a különböző kérvényeket együtt és külön-külön, újabb és újabb címeket megjelölve, ahol befogadnák őket. A Belügyminisztérium rendre elutasította a kérelmeket. Selmeczy csak alkalmi munkákat talált magának, például krumplit rakodott a vasútállomáson. „Hat hete élünk kitelepítési helyünkön a legnagyobb munkaidőben. Hat hete munka nélkül, vagy csak jelentéktelen munkát végezve nézzük, hogy mások dolgoznak. [...] Kitelepítésünk következtében Budapesten öt dolgozóval lett kevesebb és itt nem lett öt munkással több”⁵⁹ – olvashatjuk az egyik hivatalos kérvényben. Levéllel ellenőrzés során a hatóság kezére jutott 1952 októberében két levél, akinek feladóját nem tudták azonosítani.⁶⁰ A

Tószeghy Tamás ellen folytatott nyomozás során derült fény arra, hogy a leveleket Selmeczy Lászlóné írta újfehértói kényszerlakhelyükről. Az egyik címzettet, Sardagne Lászlónét később egy Tószeghy peréről leválasztott eljárásban elítélték kémkedésért.⁶¹ Az ellene felhozott bizonyítékok között szerepelt az a levél is, amelyben Selmeczyné a következő „titkos” információkat közölte: *„Itt egy percre megdermedt az élet, miután vasárnap egy hete a falu apraját és nagyját behívták katonának nagygyakorlatra. Miután a hölgyek a vásárló tömeget képviselik, első napokban a sírással töltötték idejüket, most már csak vad káromkodással, de semmiképpen nem érdekli őket az eladni való, illetve venni való. A hangulat teljes emeléséhez hozzájárul a békekölcson, amit zajos tetszésnyilvánítások mellett egy-két nappal meghosszabbítottak. Több közülünk pincében inkább állva, mint ülve elmélkedhetett, hogy miért is hívják ezt önkéntes jegyzésnek.”*⁶² Hogy a levél tartalma vagy pusztán léte esett-e súlyosabb megítélés alá, nehéz megállapítani, mindenesetre a kitelepített „deklasszált” elemekkel fenntartott kapcsolat semmiképpen nem segített Sardagne Lászlónén.

A Tószeghy Tamás ellen folytatott nyomozás során felmerült Selmeczy László neve is, mint aki tudomással bírt a kémhálózatról, és vállalkozott is adatszerzésre. Nem volt nehéz terhelő adatokat szerezni róla, hiszen maga is tartott kapcsolatot külföldiekkel. 1951. május 14-én környezettanulmányt készítettek róla és a vele egy házban lakókról, feltételezhetően a várható kitelepítésük kapcsán.⁶³ Már ebben az anyagban is hosszasan foglalkoztak azzal, hogy szinte napi rendszerességgel megjelent a ház előtt egy angol rendszámú autó, amelyet egy angol nő vezetett, és gyermekek is érkeztek vele. A megkérdezett szomszédok szerint Selmeczy László fivérének gyermekei angolul tanultak a hölgytől, de *„hogyan valóban mi célból jár oda és kihez az angol nő, nem lehetett megtudni, mert a házba bemenni nem tanácsos”*.⁶⁴ A kitelepítések előtt minden esetben kitöltött kérdőíven is feltüntették azt a pluszinformációt, hogy adatgyűjtés közben, mindössze három óra leforgása alatt két alkalommal is megjelent diplomáciai jelzéssel ellátott gépkocsi a ház előtt.⁶⁵ Selmeczyről már rendelkezett az Államvédelmi Hatóság egyéb terhelő adattal, hiszen felmerült a gyanú, hogy a Magyar Harcosok Bajtársi Közösségének tagja volt, számukra adatokat juttatott ki az országból.⁶⁶ A Tószeghy-perhez köthető, dr. Grósz István és társai ellen lefolytatott eljárásból végül kimaradt, nem tartóztatták le, mert nem tudtak elegendő terhelő adatot összegyűjteni ellene.

Ember László

Ember László egykori katonatiszt és felesége lakása romokban állt, helyrehozataláig kaptak egy lakrészt a Selmeczy család villájában. Ember László ismerte Tószeghy Tamást, aki vallomást tett arról, hogy 1951 tavaszán felkereste őt a lakásán, és beszámolt neki kémtevékenységéről.⁶⁷ Egyéb terhelő bizonyítékot nem sikerült ellene felhozni, így szerencséjére az ÁVH nem fordított nagy figyelmet rá. Kitelepítésének története viszont tanulságos, hiszen minden valószínűség szerint azért lakoltatták ki őt és feleségét a Békés megyei Csorvás községbe, mert útban voltak a kiszemelt Selmeczy-villában. 1951. június 11-én kapták meg a kitelepítési végzést, ám ekkor Ember László kórházi kezelés alatt állt.⁶⁸ Kérelmére elhalasztották a kezelés végéig a kitoloncolást, de azt már nem engedélyezték, hogy felesége vele maradhasson, neki azonnal távoznia kellett. Hiába fogadták volna be barátok, hiába adott dr. Egerváry Jenő akadémikus igazolást arról, hogy Ember Lászlóné a Műegyetem matematika tanszékének részére francia, angol és német nyelvű műszaki és természettudományi dolgozatokat és könyvrészleteket fordított, és a jövőben is számítanak munkájára, felmentést nem kapott.⁶⁹ Ember László 1952. július 31-én hagyta el a kórházat, és indult kijelölt lakhelyére. Súlyos szívbetegsége miatt fizikai munka végzésére alkalmatlan volt, de a békési faluban mezőgazdasági munkákon kívül egyebet nem találhatott. Megélhetési gondjaik megoldhatóak lettek volna, ha visszaengedik őket a fővárosba, erre azonban a fennálló rendszer érzéketlen volt.

Madarassy Beck Zsuzsa

Madarassy Beck Zsuzsa író Tószeghy Tamás gyerekkori jó barátja volt. Mivel Tószeghyvel levelező kapcsolatban állt kitelepítése után is, ráadásul bárói címe miatt eleve feltételezték róla rendszerellenességét, nyomozást indítottak ellene. Nem sikerült semmiféle kémtevékenységet rábizonyítani, így őrizetbe vételére sem került sor. Kitelepítési anyagából azonban szívszorító részletek derülnek ki. Az író egy XIII. kerületi egy szoba összkomfortos öröklakásban élt, amelyet a háború alatt többször is kifosztottak, és azóta saját bevallása szerint még a függönyöket sem tudta pótolni.⁷⁰ A lakás adatait összeíró belüleges a megjegyzési rovatban feltüntette a következőt: „Nevezett egyedülálló nő, nem dolgozó, teljesen fölösleges neki egy szoba összkomfortos lakás.”⁷¹ A mondat önmagáért beszél, annyit azonban hozzátennék, hogy Madarassy Beck Zsuzsa dolgozott, az Írószövetség megbízásából írt és fordított. A szellemi munka persze kevésbé kézzelfogható, így nem hiányolta őt a „dolgozó nép”, amikor Egerlövőbe száműzték. Ő is próbálkozott a véghatározat hatálytalanításával, de még azt sem engedték meg neki, hogy fogászati ellátásért Egerbe utazzon.⁷²

Bornemissza Lipótné

Határozottabb szerepet kapott a történetben özvegy Bornemissza Lipótné, aki jól ismerte Tószeghy kapcsolatát, és az iratok szerint folyamatosan szolgáltatott politikai és gazdasági jellegű információkat azzal a szándékkal, hogy azokat barátja nyugati hírszerző szerveknek továbbítsa.⁷³ Bornemissza Lipótné valószínűleg kiterjedt levelezést folytatott a régi arisztokrácia számos képviselőjével, így Tószeghyvel és a perben érintett más személyekkel is. Nyilván gyakorta tárgyalták meg a napi politikai eseményeket, de még a nyomozati szerv sem tudott annyi terhelő bizonyítékot fölmutatni az asszony ellen, amivel bíróság elé állíhatták volna. Kitelepítési története azonban szintén sajátos és érdekes. Bornemisszáné, lánykori nevén Liphay Zsófia, 1893-ban született, és az államosításig ostyaüzeme volt. A kitelepítések idején édesanyja Németvölgyi úti villájában élt bátyjával, Liphay Antallal és sógornőjével. Legalábbis ez derül ki a kitelepítési véghatározatból.⁷⁴ Valójában azonban bátyja alig egy hónappal korábban, 1951 májusának elején érkezett Budapestre egyedül, munkalehetőséget keresve. Feleségével Szőny melletti házukban laktak, de azon a környéken a férfi nem tudott elhelyezkedni, így nővéréhez költözve a nagyvárosban próbált szerencsét. Talált is munkát, amit azonban nem sokáig élvezhetett, mert 1951. június 5-én kényszerlakhelyül egy jászkiséri címet jelöltek ki számára. Megmosolyogtató a történetben, hogy az ingatlanról és annak lakóiról három felmérés is készült, minden bizonnyal valakinek nagyon fájhatott a foga a villára. A három különböző időpontban készült felmérés következménye pedig az lett, hogy a lakókat két különböző településre is kilakoltatták. 1951. július 7-én született egy újabb véghatározat, amelyben a családot a Heves megyei Maklár faluba száműzik. A határozathoz egy kis cédula van tűzve, amelyen a következő, kézzel írt szöveg található: „A 00937. sz. véghatározatot kézbesíteni nem tudtam, mert Bornemissza Lipótné a 03635 sz. véghatározattal június 5-én ki lett telepítve. Jászkisér.”⁷⁵ A Liphay testvérek tehát Jászkiséren voltak, azonban Liphay Antal feleségét nem költöztethették oda, mivel egyáltalán nem tartózkodott Budapesten. Nyilván félreértés volt az adatok gyűjtésénél, hogy őt is ottani lakosként vették számba, de a kitiltás rá is vonatkozott. 1951. szeptember 11-én a Szolnok megyei rendőrkapitányság utasítást kapott a Belügyminisztériumtól, hogy állapítsa meg Liphay Antalné tartózkodási helyét, s amennyiben nincs Jászkiséren, kezdjen nyomozást holléte után.⁷⁶ Az anyagban van egy dátum nélküli kérvény, amelyet a Szőnyben élő asszony írt a Belügyminisztériumnak, hogy férjét a mezőgazdasági munkák befejezése után engedjék haza Szőnybe, hiszen soha nem volt budapesti lakos, csak tévedésből toloncolták őt a távoli faluba. Elképzelhetőnek tartom, hogy ez a kérvény hívta fel a hatóság figyelmét arra, hogy Liphay Antalné valahogy elkerülte a kilakoltatást, és igyekeztek kiköszörülni a csorbát. 1952. január 28-án a Belügyminisztérium utasította a komáromi rendőrkapitányságot, hogy azonnal toloncolja ki az asszonyt kitelepítési helyére, valamint felszólították férjét, hogy amennyiben a felesége négy napon belül nem jelentkezik Jászkiséren, közigazgatási eljárást indítanak ellene. Liphay Antalné így fél évvel férje elhurcolása után kénytelen volt a Szolnok megyei településre költözni. Joggal

merül fel a kérdés, hogy egy tévedésből Budapestről kitiltott személyt miért kellett feltétlenül kitelepítési helyére költöztetni, amikor a főváros közelében sem járt, és még lakása sem volt ott? Mivel gazdasági érdek nem indokolhatta ezt az eljárást, és még az asszony jelenléte sem zavarhatta a város nyugalma, csak megfélemlítésre, a hatalom bosszúszomjára tudok gondolni.

Tószeghy Tamást 1954. március 9-én kivégezték. A hozzá kapcsolódó nyomozás során több tucat ember került az ÁVH látókörébe, a fő tárgyaláson kívül két másik pert is megrendeztek, egyrészt Tószeghy Richárd és társai, valamint dr. Grósz István és társai ellen. Az ügy rendkívül szerteágazó, Paillet és több más diplomata kitiltásához és kémkedésük bizonyításához jól szervezett kémhálózatot kellett a hatalomnak felmutatnia, a benne részt vevőket pedig látványosan megbüntetnie. Ennek a tanulmánynak nem volt célja az események fő sodrának bemutatása, pusztán azt igyekeztem bizonyítani, hogy érzékeny pontja volt a kommunista kormánynak a kényszerkitelepítés elrendelése és végrehajtása, és a hatalmon lévők egyáltalán nem örültek annak, hogy az ellenségnek tekintett kapitalista országok értesítéseket szereznek a kitelepítések tényéről és az érintettek helyzetéről. Ez nem is csoda, hiszen elsősorban nem arról volt szó, hogy egy létező ellenséget akartak megsemmisíteni – bár egy nyugati kémhálózat leleplezésével a hatalom igazolni vélte intézkedései jogosságát és szükségességét –, hanem anyagi érdekek vezérelték a rendelkezés értelmi szerzőit.

---

¹ A budapesti kitelepítésekről lásd még Kis-Kapin Róbert és Palasik Mária írását a *Betekintő* jelen számában!

² ÁBTL 3.1.9. V-105732. 1953. február 20. Kitelepített bulletin kihordók névsora. 76–77. A jelentés összesen 19 kitelepített nevet sorolja fel, akik kapcsolatot tartottak fent a brit nagykövetséggel.

³ Uo. 1953. január 26. Őrizetbe vételi javaslat. 8.

⁴ Uo. 1953. február 15. Feljegyzés Sipos Irén kihallgatásáról. 46.

⁵ Uo. 47.

⁶ Chorin Daisynek köszönhetően az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára őrzésében van több korabeli lista, amelyet felhasználva egy svéd gyermeksegélyező alapítvány szervezésével segélycsomagokat juttattak el kitelepített családoknak. Nem tudjuk pontosan, hogy ezek a nevek miképpen kerültek ki az USA-ba, de valószínűnek látszik, hogy több információs csatorna is működött. A listák összeállításában és gyűjtésében nagy szerepe volt Oberschall Magdának. Erről lásd Palasik Mária tanulmányát a *Betekintő* jelen számában!

⁷ Radnóczy, 1998: 728–744. Köszönöm Bandi Istvánnak, hogy felhívta figyelmemet a visszaemlékezésre.

⁸ ÁBTL 3.1.9. V-116656. 1952. december 24. Kihallgatási terv.

⁹ ÁBTL 3.1.5. O-14541. 1952. december 16. Javaslat Jean Christian Paillet, a budapesti francia követség helyettes katonai attaséjának kiutasítására. 40.

¹⁰ ÁBTL 3.1.5. O-8759. 1950. január 12. Jelentés. 61.

¹¹ A második világháborút követően a szövetséges hatalmak megszállási övezetekre osztották fel Németország területét. 1946. július 23-án az amerikai és a brit zóna adminisztrációját egyesítették, és eltörölték a forgalmi korlátokat (Bizónia). 1948 folyamán a francia övezet is csatlakozott az egyezséghez, így jött létre az úgynevezett Trizónia, amely a Német Szövetségi Köztársaság 1949. május 23-i megalakulásáig létezett.

¹² Uo. 1949. szeptember 22. A Katonai Engedély Hivatalok szervezete. 40.

¹³ ÁBTL 3.1.5. O-11506. 1951. június 4. Jelentés. 185.

¹⁴ Uo. 1951. június 18. Jelentés. 199.

¹⁵ Uo. 1951. július 11. Jelentés. 205.

¹⁶ ÁBTL 3.1.5. O-8759. 1950. január 12. Jelentés Jean Christian Paillet-ről. 61.

¹⁷ ÁBTL 3.1.9. V-116656. 1952. december 24. Tószeghy Tamás kihallgatási terve.

¹⁸ Tószeghy Richárd kitelepítésének és meghurcoltatásának történetéhez személyes visszaemlékezését használtam fel, amelyet hálásan köszönök Oberschall Viktornek, aki rendelkezésünkre bocsátotta a kéziratot, és Palasik Máriának, aki felvette az USA-ban élő rokonokkal a kapcsolatot, és megosztotta velem a dokumentumot.

¹⁹ ÁBTL 3.1.5. O-8759. 1950. január 12. Jelentés 55.

²⁰ ÁBTL 3.1.9. V-140224/1. 1953. április 29. Gyanúsított jegyzőkönyv. 54.

²¹ Uo.

²² ÁBTL 2.5.6. 12/22.

²³ A nemzetközi levelezéseket kivétel nélkül ellenőrizték ebben az időszakban. Erről lásd: Borvendég, 2011.

²⁴ Kozák, 2010: 68–69.

²⁵ ÁBTL 2.5.6. 12/22.

-
- ²⁶ Uo.
²⁷ Uo.
²⁸ Uo.
²⁹ ÁBTL 3.1.9. V-140224. 1953. február 26. Jelentés Tószeghy Tamás és társai francia kémek ügyében. 52.
³⁰ Uo. Kihallgatási jegyzőkönyvek 1953. március 14. és április 29. között. 36–55.
³¹ ÁBTL 3.1.9. V-140224/1. 1953. március 23. Feljegyzés. 44–45.
³² Uo. 1953. március 23. Feljegyzés 46.
³³ ÁBTL 3.1.9. V-140224. 281.
³⁴ Uo. 270.
³⁵ Uo. 279.
³⁶ Uo. 281.
³⁷ ÁBTL 2.5.6. 19/2.
³⁸ ÁBTL 3.1.9. V-116656/a. 1953. január 7. Feljegyzés Mihályi István 3. kihallgatásáról. 308.
³⁹ ÁBTL 3.1.9. V-116656/2/a. 1953. július 21. A budapesti hadbírótság ítélete. 377.
⁴⁰ ÁBTL 3.1.9. V-140224. Tószeghy Tamás önvallomása. Dátum nélkül. 141.
⁴¹ ÁBTL 2.5.6. 19/2.
⁴² Uo.
⁴³ Uo.
⁴⁴ ÁBTL 3.1.9. V-140224. Tószeghy Tamás önvallomása. 142.
⁴⁵ ÁBTL 3.1.9. V-116656/a. 1953. január 7. Kihallgatási terv. 307.
⁴⁶ Uo. 1953. január 9. Kihallgatási terv. 311.
⁴⁷ A Magyar Harcosok Bajtársi Közösségéről lásd: Borbándi, 1989.
⁴⁸ ÁBTL 3.1.9. V-116656/a. 1953. január 9. Feljegyzés Mihályi István kihallgatásáról. 312.
⁴⁹ ÁBTL 2.5.6. 19/2. 1953. március 4. Kísérő lap. 346.
⁵⁰ ÁBTL 3.1.9. V-116656/2/a. A budapesti hadbírótság 1953. július 21-i ítélete. 369–383.
⁵¹ Uo. 1954. március 9. Ítélet végrehajtásáról jelentés. 394.
⁵² Uo. 1957. május 21. 398.
⁵³ ÁBTL 3.1.5. O-9697/1. 295.
⁵⁴ ÁBTL 3.1.9. V-108331/1. 79.
⁵⁵ Uo. 269.
⁵⁶ ÁBTL 2.5.6. 44/2.
⁵⁷ Uo.
⁵⁸ Uo.
⁵⁹ Uo.
⁶⁰ ÁBTL 3.1.9. V-108331. 1952. október 17. Összefoglaló jelentés. 122–124.
⁶¹ Uo. A Budapesti Hadbírótság ítélete. 1953. augusztus 25. 228–237.
⁶² Uo. 1952. október 17. Összefoglaló jelentés. 122.
⁶³ Uo. 269–271.
⁶⁴ Uo. 270.
⁶⁵ ÁBTL 2.5.6. 44/2.
⁶⁶ ÁBTL 3.1.9. V-108331. 1953. február 11. Jelentés Bóbiss Selmeczy László ügyében. 79.
⁶⁷ ÁBTL 3.1.9. V-116656. 1953. január 16. Kihallgatási jegyzőkönyv.
⁶⁸ ÁBTL 2.5.6. 126/4.
⁶⁹ Uo.
⁷⁰ ÁBTL 2.5.6. 57/21.
⁷¹ Uo.
⁷² Uo.
⁷³ ÁBTL 3.1.9. V-116656. 1953. január 21. Tószeghy Tamás kihallgatási jegyzőkönyve. 96.
⁷⁴ ÁBTL 2.5.6. 43/31.
⁷⁵ Uo.
⁷⁶ Uo.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

2.5.6. Kitiltással, kitelepítéssel kapcsolatos iratok

-
- 12/22. dr. Oberschall Viktor kitelepítési anyaga
- 19/2. Mihályi István kitelepítési anyaga
- 44/2. Selmeczy László kitelepítési anyaga
- 43/31. Bornemissza Lipótné kitelepítési anyaga
- 57/21. Madarassy Beck Zsuzsa kitelepítési anyaga
- 126/4. Ember László kitelepítési anyaga
- 3.1.5. Operatív dossziék
- O-8759 „Engedélyezők”
- O-9697/1. „Rehabilitáltak”
- O-11506 Paillet Jean Christian
- O-14541 Nagy Lehel
- 3.1.9. Vizsgálati dossziék
- V-105732 Sipos Irén
- V-108331 dr. Grósz István és társai
- V-108331/1. dr. Grósz István és társai
- V-116656 Tószeghy Tamás és társai
- V-116656/a. Tószeghy Tamás és társai
- V-116656/2/a. Tószeghy Tamás és társai
- V-140224 Tószeghy Richárd és társai
- V-140224/1. Tószeghy Richárd és társai

Hivatkozott irodalom

Borbándi, 1989

Borbándi Gyula: *A magyar emigráció életrajza 1945–1985*. Budapest, Európa Könyvkiadó.

Borvendég, 2011

Borvendég Zsuzsanna: „Ez nem spiclikedés, hanem felderítés.” A levéllenőrzés módszertana és szervezete 1945–1962 között. *Betekintő*, 2. sz. http://www.betekinto.hu/2011_2_borvendeg (utolsó letöltés: 2013. január 5.)

Kozák, 2010

Kozák Péter: Bárányné Oberschall Magda. In *Nők a magyar tudományban*. Szerkesztette: Balogh Margit és Palasik Mária. Budapest, Napvilág Kiadó.

Radnóczy, 1998

Radnóczy Antal: A magyar katonai emigráció története (1945–1990). *Hadtörténelmi Közlemények*, 3. sz.